

“BEN KİMİM?”DEN, “BİZ KİMİZ?”E CEMİL MERİÇ

Bahtiyar Aslan*

|| İÇİNDEKİLER ||

1. Teorik Çerçeve:
2. Ötekileştirilmek ve Yalnızlık
3. Toplumsal Trajedi
4. Teorik Bir Hayat Ya da Kitapların Dünyasında Gezinti
5. Cemil Meriç'in Batı Algısı
6. Hint ve Sonrası
7. Sonuç:

“Muhteşem bir maziye, muhteşem bir istikbâle bağlayan köprü olmak isterdim. Kelimeden, sevgiden bir köprü.”(Cemil Meriç)

1. Teorik Çerçeve:

Kimlik, sosyal bilimlerin farklı alanlarınca kullanılan ve bu yüzden doğal olarak farklı anlamlar yüklenen kavramlardan biridir. Kavramın en basit tanımı, insanın kendisini tarif etmesi, tanımlaması ya da konumlandırması şeklinde yapılabilir. Böyle bir tanımın sadece bireysel kimliği içerdiği açıktır. Ancak bu tanımda, bireye kendi dışındaki bireyler ya da toplum tarafından yüklenen anlamın göz ardı edildiğini de

* Turkish Literary Critic

görüyoruz. Oysa insanın kimliğinin en önemli göstergesi olan ismi bile kendi dışındaki birileri tarafından verilmektedir. Şu halde daha en başta verili bir kimlikten söz etmek kaçınılmaz görünüyor. Bu verili kimliğin benimsenmesi ve bununla yetinilmesi durumunda bir kimlik arayışından söz etmek mümkün değildir. Kimlik arayışından ve bunun sonucunda kazanılan bir kimlikten söz etmek için, verili kimlikten duyulan bir memnuniyetsizlik, onu yetersiz bulma, ona karşı direnme, onu değiştirme gibi belli bir takım tutumların olması gerektiği de açıktır.

Kimlik, daha çok psikolojinin sahiplendiği bir kavram olmakla beraber, sosyoloji ve özellikle sosyal psikoloji alanlarında da sıklıkla kullanıldığı ve gene bu disiplinler çerçevesinde anlam alanının genişlediği görülür. Bozkurt Güvenç, kimliği, kişilerin ve çeşitli büyüklük ve nitelikteki toplumsal grupların “kimsiniz, kimlersiniz?” sorusuna verdikleri cevaplar şeklinde tanımlar. Kavram, bir başka yerde en basit anlamıyla; “...insanın kendini tanımlama ve konumlamasının ifadesidir” şeklinde tarif edilir. Aynı tanımın devamında ise şu açıklama yapılır: “Daha açık bir deyişle kimlik, insanın kendisini sosyal dünyasında nasıl tanımladığı ve nasıl konumlandığını yansıtır; onun kim olduğu ve nerede durduğuna ilişkin bir cevaptır. Bu noktadan hareketle, kimlik, bir birey ve grubun kendini diğer birey veya gruplardan ayırt edici özelliklerinin bütünü olarak tanımlanabilir.” Bu tanımlama ve açıklamada dikkati çeken şey, kavramın sadece bireysel değil sosyal boyutunun da olduğu gerçeğidir. Şu halde birey, kendini tanımlarken, yani kendi kimlik tanımını yaparken içinde yaşadığı toplumu ve o toplumun kimliğini de dikkate almak zorundadır. Bütünü yalıtılmış bir kimlik olgusundan söz etmek mümkün değildir. Başka bir deyişle birey, kendini topluma rağmen, toplumda ve toplumla birlikte tanımlamak, konumlandırmak durumundadır. Öte yandan bireysel veya toplumsal kimliğin zamandan ve çevreden bağımsız düşünülmesi de mümkün değildir. Nitekim Nuri

Bilgin başka bir çalışmasında konuyla ilgili olarak; “Bireysel ve kolektif kimlik ihtiyacı bir kişi veya grubun kendisine duyduğu ve doyurmaya çalıştığı bir ihtiyaç olmaktan ziyade, toplumsal yapı ve örgütlenmelerle, çevresel norm ve değerlerle, dünyanın ve çağın havasıyla ilişkili olarak gelişen ve yaşanan bir ihtiyaçtır.” demektedir. Dolayısıyla, kimlik kavramının farklı çağlarda ve çevrelerde farklı şekillerde anlamlandırılacağı muhakkaktır.

Bireysel kimliğin inşa edilmesi “ben kimim?” sorusuna cevap aranmasıyla mümkündür. Toplumsal kimlik inşasında ise soru sadece tekilden çoğula dönüşür. Ancak bireysel kimliğin inşa sürecinde sorulan sorunun psikolojik derinliği vardır. Öte yandan bireysel kimlik, toplumsal kimliğin inşa sürecinde “biz kimiz?” sorusuna verdiği veya bulduğu cevap ya da cevapları da içerebilir. Bu bakımdan çok daha çetin bir sürece işaret edebilir. Nuri Bilgin, kavramın tanımını yaparken onun toplumsal boyutuna da işaret eder; “... bir kişi veya grubun kendisini tanımlaması ve kendini diğer kişi veya gruplar arasında konumlaması olarak tanımlıyorum. Bu ifadede kimlik, bir resim ve bir adres olarak nitelenmektedir. Zira tanımlamanın birinci kısmı, kişi veya grubun kendi gözündeki resmine, ikinci kısmı ise diğer kişiler veya gruplar arasındaki yerine işaret etmektedir. Burada sözü edilen resim, dıştan bir fotoğraf gibi 'objektif olarak çekilmiş veya bizim aynaya bakarak kendi hakkımızda oluşturduğumuz bir imaj değildir; bir yandan bizim olduğumuza inandığımız kişiye (veya grup), diğer yandan diğerlerinin bize yüklediği kişiye (veya gruba) ait imajlar arası gerilimin ürünüdür; yani diğerleriyle etkileşim içerisinde oluşan bir resimdir. Adrese gelince, bu adres, geometrik veya coğrafi bir mekân üstünde, koordinatlar sistemi dâhilinde saptanmış bir yere değil, psiko-sosyal bir yere işaret etmektedir. Kişi veya grubun adresi, kendisini, kimlere yakın veya uzak görmesiyle ilgilidir. Kişi veya grubun kime karşı, kime

rakip veya düşman, kimle birlikte veya kime dost olduğunun üzerine yansıdığı bir çekme-itme, sempati - antipati alanındaki konumudur.”

Birey, söz konusu sorunun cevabını ararken kendisinin türdeşlerinden farklı yanlarına vurgu yapmak durumundadır. Dolayısıyla bireysel kimlikten söz ederken “benlik” ya da “şahsiyet” kavramlarına da vurgu yapmak zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu da kimliğin daha çok psikolojik boyutuna ilişkin bir durumdur. Nitekim Selçuk Budak, “benlik” kavramını; “... kişinin kendini başka herkesten ve her şeyden ayrı, eşsiz bir bütünlük olarak hissetmesi, bunun bilincinde olması” şeklinde tanımlar. Birey, aynı soru ve soruna ontik, epistemik, etik ve estetik açıdan cevaplar arayabilir. Bu da kimliğin felsefi boyutunu oluşturur.

Kimlik edinme, yani bireyin ya da toplumun kendini tarif etmesi ve/ya konumlandırması bir sürece işaret eder. Tarifin ve konumlandırmanın gerçekleşmesi için bir zamana ihtiyaç vardır. Bazı durumlarda bu sürecin tamamlanmadığı da görülebilir. İster bireysel olsun, isterse toplumsal, kimlik sorunsalının doğru tahlil edilebilmesi için hem bu sürecin, hem de bu süreci başlatan dış etkilerin iyi tahlil edilmesi gerekmektedir. Süleyman Yıldız, kimlik edinme sürecini başlatan “ben kimim?” sorusuna göndermede bulunarak, kimlik kavramının farklı disiplinlerdeki karşılığını tespit etmeye çalışır: “Bu soruyla karşı karşıya kalanların kendilerine sordukları “ben kimim?” sorusunun kaynağı, ya bir hayatı sorunsallaştırma biçimidir (yani felsefidir) ya da bu soruyu sorduracak etkilerle karşı karşıya kalmasıdır (yani toplumsaldır). “Ben kimim?” sorusunun dayanağı olan “ben”in tanınması ve tanımlanması, kimliğin sosyal psikolojik temeline işaret eder. Buna, kişinin varlığıyla ilgili tüm anlamları (değerleri) içine alan öznel bir duygu olarak “kişisel kimlik” diyebiliriz.”

Türk düşünce dünyasının öncü isimlerinden Cemil Meriç, Cumhuriyet

Türkiye’sinin en önemli düşünür ve yazarlarından. Meriç, hayatı boyunca kişisel/bireysel kimlik ve toplumsal kimlik sorununun muhatabı olmuş, bir yandan bireysel kimliğini oluştururken, yani “ben kimim?” sorusunun cevaplarını ararken, bir yandan da toplumsal kimliğin oluşumu için yani “biz kimiz?” sorusunun cevaplarını bulmak için adeta savaştığı bir Türk aydınıdır. Bu anlamda onun hayatına eğildiğimizde, bu iki tür kimlik arayışının sürekli birbiriyle iç içe girdiğini, birbirine hız verdiğini görürüz. Meriç’in kendine yönelttiği “ben kimim?” sorusu, adeta her adımda “biz kimiz?” sorusunu doğurmaktadır. Bu bakımdan Cemil Meriç’in kimlik arayışını incelemek demek, öncelikle Türk toplumunun, daha sonra da Doğu toplumlarının kimlik arayışına şahit olmak demektir. Çünkü o, sadece Türk toplumu adına düşünüp konuşmak yerine bütün Doğulu toplumlar adına düşünmeyi ve konuşmayı tercih etmiş bir aydındır. Cemil Meriç’in önemi de büyük oranda buradan yükselir.

2. Ötekileştirilmek ve Yalnızlık

Cemil Meriç, Dimetokalı bir ailenin çocuğu olarak 1916’da Reyhanlı’da dünyaya gelmiştir. Onun doğumu, hem tarihi, hem de coğrafi olarak anlamlıdır. Dimetokalı bir ailenin çocuğu olarak Reyhanlı’da doğmanın anlamı, kaçınılmaz olarak yabancılıktır. Burada çocuk yaşta başlayan yabancılaşma, onun hayatının en belirgin çizgilerinden biri olacaktır. Hatta Vefa Taşdelen’e göre, onun bütün düşünce dünyasını bu kavram eşliğinde izah etmek mümkündür: “Cemil Meriç’te yabancılaşma, ana temadır. Onun bütün eserleri, doğrudan ya da dolaylı bu ana tema üzerinde bulunur.” O tarihlerde Reyhanlı

nüfusunun büyük çoğunluğunu Osmanlı Devleti'nin Arap insanları oluşturmaktadır. Bu durum, en azından dil ve kültür olarak yabancı bir ortamda büyümek anlamına gelir. Üstelik içinde yaşadığı toplum tarafından da ötekileştirilmiştir... Bu durumun diğer bir sonucu ise doğal olarak yalnızlıktır. Murat Beyazyüz, yazarla üzerine yaptığı kapsamlı çalışmada yazarın maruz kaldığı sıkıntılı durumun izahını psikolojik olarak şöyle izah ediyor: “Kesit kesit önümüze koyulan bu çocukluk yaşantılarına bakarken bir trajedinin parnasyen bir anlatımı ile karşı karşıya geliriz. Sanki Cemil Meriç, belleğindeki fotoğraf albümünü önümüze sermekte ve bize her fotoğrafla ilgili bilgiler aktarmaktadır. Küçük çocuk yalnızdır. Bu, bir adadaki adamın yaşadığı yalnızlık değildir. Etrafta başka insanların varlığında yaşanan bir yalnızlık, özellikle de bu yalnızlık çocuklukta yaşanıyorsa psikolojik bir trajedir. Evde yalnızlığa mahkûm olan ve bu yalnızlığın sonucunda dışarıya uzattığı köprülerini kendine geri çeken Hüseyin Cemil, evin dışında da bu köprülerini açamaz.”

Yalnızlık ve ötekileştirilmişliğin bir anlamı daha vardır; o da dış dünyanın çocuk yaştaki Hüseyin Cemil'i tanımlama ve konumlandırmasıdır. Onun bu tanımlama ve konumlandırmayı kabul etmesi, bir kimlik sürecinin mümkün olmaması anlamına gelecektir. Ancak Hüseyin Cemil, kendisinin ötekileştirildiği dünyanın alternatifini yaratmak, yani kendisine toplum tarafından dayatılan kimliğe karşı koymak için başka bir dünya kurmaya çalışacaktır. Bu yeni dünyada kendini istediği gibi tanımlayıp konumlandıracaktır. “Düşman bir çevreden ister istemez kitaplara kaçıyorum. Yani düşünceye ve edebiyata hür bir tercih sonunda yönelmiyorum. Yaşamak için kendime bir dünya inşa etmek zorundayım.” Fakat bu, Hüseyin Cemil'in realiteyle bağlarını koparması olarak da yorumlanabilir. Çünkü kitapların dünyasına sığınmanın anlamı maruz kaldığı gerçeklerden kaçmaktır.

Ötesi, bu bir ütopyadan başka bir şey değildir. Cemil Meriç'in hayatını bir kader gibi kuşatacak olan trajedisi böyle başlar.

3. Toplumsal Trajedi

Cemil Meriç'in bireysel trajedisini yaşadığı yıllar, toplumsal trajediyle de çakışan yıllardır. Bir anlamda o, Türk toplumunun yaşadığı kimlik bunalımının içine doğmuştur. Osmanlı Devleti, Batı medeniyeti karşısında üstünlüğünü, hatta yenilginin ilk aşaması olan direnme gücünü yitireli, yenilgiyi resmi ağızdan kabul edeli on yıllar olmuştur. 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı, bu yenilginin resmen ifadesinin ötesinde, devletin topyekûn Batılılaşmayı bir program olarak kabul etmesi anlamını da taşıyordu.

Osmanlı Devleti, kendi varlığını tehdit eden, hatta zaman içinde sonlandıracak olan bir medeniyetin ilkelerini benimsemiş, daha doğrusu benimsemek zorunda kalmıştır.

Asırlardır “öteki” olarak kabul ettiği ve kendi kimliğini onun üzerinden tarif ettiği bir topluma ya da medeniyete benzemeye karar vermenin psikolojideki karşılığı Stockholm sendromundan başka bir şey değildir. Bu sendrom ve yaşattığı travmanın etkileri Türk toplumu için bugün bile son bulmuş değildir.

Devlet, medeniyet değişikliğine karar vermiş olsa da asırlardır savaş halinde olduğu Batılı devletler, Osmanlı Devleti'ni parçalamak, hatta yok etmekte kararlıdır. Meriç'in doğduğu ve çocukluğunu yaşadığı yıllar, 1. Dünya Savaşının yaşandığı yıllara tekabül eder. Aslında onun doğduğu yıl Osmanlı topraklarının paylaşım planı çoktan yapılmıştır. 1918'de Mondros Mütarekesi ile birlikte Hatay ve dolayısıyla Reyhanlı'nın da

İNinde olduğu GÜneydoğu Anadolu ve Suriye Fransızlarca işgal edilmiştir. Hatay'ın Türkiye'ye katılması için 1939'a kadar beklemek gerekecektir. Meriç, göçmen bir ailenin çocuğu olarak geldiği ve sosyal çevre tarafından dışlandığı bir coğrafyada, bir süre sonra her şeyiyle yabancı ve düşman olan Fransızların egemenliği altında yaşamının ne demek olduğunu tecrübe edecektir. İlkokula başladığında bölgede Fransız hâkimiyeti vardır. "Öteki"nin işgali altında olmanın tepkisel sonucu olarak her Türk genci gibi o da Türkçü olur. Ancak bu da teorik olmaktan öte geçememiştir: "Türkçülüğe de daha çok lisede kitaplar okuyarak geldim. Yalnızdım, sosyalizmi pek fazla tutmuyordum. İrk olarak Türk'tüm, Türkçülüğü seçtim. Türkçülük, yeni bir arayış, yeni bir bütünleşme ümidi idi. (...) Türkçülüğüm de teorikti, bedbaht bir nazariyeydi Türkçülük, kökü yoktu, zaten Sancak'ta Türk yok gibiydi, Arap çoktu."

Hatay'ın anavatana katılması için bir süre daha beklemek gerekecektir ancak bu arada Osmanlı Devleti yıkılmış, yerine büyük bir coğrafyanın küçük bir parçası üzerinde bir ulus devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Yeni Türk devletinin hedefi, kurumlarıyla, kanunlarıyla, giyim kuşamıyla, düşüncesiyle, bilim ve kültür anlayışıyla "Batılı" bir devlet olmaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için maziyle, yani gelenekle, büyük birikimle irtibatı koparmak gerekecektir. Cumhuriyetle birlikte toplumsal hayat büyük bir hızla değişmeye başlar. Kültürün, hayatın doğal değişim hızının buna ayak uydurması mümkün değildir. Burada Türkiye'deki kültürel değişimin karakterine işaret etmekte fayda var.

Ta Tanzimat'tan beri Türkiye'deki kültürel değişimi bürokrasi yönetmiş ve yönlendirmiştir. Değişimin toplumsal tabanı yoktur. Talep edilmiş bir değişim değil, dayatılmış bir değişim söz konusudur. Kısa sürede alfabeden medeni kanuna kadar bir dizi değişiklik yürürlüğe

konur. Toplumsal refleks bu hıza ayak uydurmakta zaman zaman zorlanır. Üstelik geçmişle bağların koparılması da o kadar kolay değildir. Cemil Meriç, vaziyeti veciz bir şekilde şöyle ifade eder: “Medeniyetlerin anahtarı: birikim. Tekâmül de inkılâp da kemiyetten keyfiyete geçiştir. İnsanı insan, milleti millet yapan: hafıza. Düşünce, bütünü kucaklamak, dünü yarına bağlamak. Olan’ı bilmeden olacağı fethedebilir miyiz? Sıhhatli toplumlar kendileri kalarak değişenlerdir. İçtimaî uzviyet iki zıt kanuna uyarak gelişir: Devam etme ve yenileşme. Bu iki temayülün dengeye kavuşması, sağlam bir toplumun ayırıcı vasfıdır. Biz, Tanzimat’tan bu yana tecerrüt illetine yakalanmışız. Her gün yeni bir oyuncak peşinde koşan çılgın ve şımarık koca bebekler.”

Vefa Taşdelen, yukarıda andığımız yazısında yabancılaşmayı şu cümlelerle özetler: “Yabancılaşma, yalnız kendi kültür ve uygarlık dairesinden çıkmak değildir; bilincin kendini üretmez ve anlayamaz oluşudur da. Bilinç kendine, kendi ürününe yabancılaşır, çünkü kendi kaynaklarıyla diyalog kuramaz, kendi besin alanına ulaşamaz, kendi kültür ve uygarlık kodlarını tanıyamaz olur. Kendi doğasına yabancılaşır, çünkü “kendi doğası” denilen şey kırılmaya uğramış, içeriğini yitirmiştir. Hafıza kaybı budur.”

Taşdelen’in bu ifadelerinde beliren durum sadece bireysel yabancılaşmayla ilgili değildir, aynı zamanda Tanzimat’tan itibaren bütün bir Türk toplumunun içine çekildiği durumun da keskin bir özetidir. Bu süreçte aydının kendi toplumuna yabancılaşmasının kabul edilebilir, anlaşılabilir bir yanı vardır. Ancak toplum kendi kendine, kendi kültür ve medeniyetine, hafızasına, geçmişine yabancılaşmış, ötesi yabancılaştırılmıştır. Cemil Meriç, bir aydın sorumluluğu ile sadece kendi yabancılığını gidermek, kimliğini oluşturmak için çaba sarf etmekle yetinmemiş, Türk toplumuna da hatta bütün Doğu medeniyetlerine de kendi kendilerine ne kadar yabancılaştıklarını ihtar

etmeye çalışmıştır. Meriç'in kimlik olgusuna bakışı bu anlamda çok kapsamlı ve katmanlı bir bakıştır.

4. Teorik Bir Hayat Ya da Kitapların Dünyasında Gezinti

Cemil Meriç'in Türkçülüğü gibi ateistliği de sosyalistliği de teoriktir. Çünkü kitapların dünyasından çıkıp gerçek dünyayla, hayatla neredeyse hiç temas etmemiştir. Okumayı öğrenir öğrenmez Fuzuli'nin, Nedim'in, Nabi'nin divanlarına dalan ve onlardan beyitler, şiirler ezberleyen Meriç, bir ara Nâmık Kemal'i, ardından Xavier de Montepin'i, Alexandre Dumas'ı, Dostoyevski'yi, Victor Hugo'yu okur. Kitaplar arasında kılavuzsuz bir hâlde savrulup durmaktadır: “Suç ve Ceza baştan sonuna kadar okuduğum, büyük bir kısmını çevirdiğim, daha doğrusu çevirdiğimi sandığım ilk yabancı kitap. (···) ···karanlık dehlizinde ışığına güvendiğim tek fener Şemsettin Sami'nin Kamus'u idi··· Suç ve Ceza'yı ne kadar anlamıştım?

Bu girdaplar ve zirveler dünyasında tek başıma dolaşacak yaşta değildim, kıyıda seyrettim ummanı··· Dünyam romanların dünyasıydı, ‘Ekmekçi Kadınlar’ın, Simon ve Mari’lerin dünyası··· Kuklalarla dolu bir dünya.”

Henüz yirmi yaşındayken Andre Gide'in çıkardığı Clarte dergisine, ayriyeten Gringoire adlı sağcı bir dergi ile Nouvelles Litteraires'e abonedir. Chateaubriand, Hugo derken Balzac'ı keşfetmiştir. Meriç, “Balzac'a âşıktım” diyebilecek kadar hayrandır ona. Balzac'ın roman kahramanlarıyla kurduğu empati bile onun gerçek hayatın ne kadar dışında olduğunu gösterir: “Sonra Balzac çıktı karşıma. Balzac'da bütün

bir asrı yaşadım. Zaman zaman Vautrin oldum, Rastignac oldum. 4000 kahramanda 4000 kere yaşamak.” Sonra Zola’dan “gençliğimin tanrılarından” diye bahsedecektir. Bütün bunlar –ara sıra Türk yazar ve şairlerinden bazılarını, mesela Nazım Hikmet’i, Süleyman Nazif’i, Ahmet Mithat’i okumuş olsa da– onun tecrübesinin daima Batıya yönelik olduğunu gösterir. Balzac ve Zola için kurduğu cümleler kendisini nasıl bir adanışla Batıyı okuyup anlamaya verdiğinin en açık ifadesidir.

Meriç, bu okumalar sırasında Buchner’le karşılaşır ve henüz on birinci sınıftayken okul kütüphanesinden Madde ve Kuvvet’i alıp okur, ateist olur. Arkasından Marx’ı ve kendi deyimiyle şakirtlerini okur: “Önce lisede Engels’in ‘Anti Dühring’i geçiyor elime. Üç cilt. Sosyalizmle ilgili bütün meseleler var bu kitapta. Çok dikkatle okudum, hatta yüz sayfa kadar da özet çıkardım.” 1939’da evi aranır ve hapse atılır. Ancak az önce de vurguladığım gibi onun sosyalistliği de Marksistliği de teoriktir: “Mahkemede Marksist olduğunu haykırdığı zaman tek işçinin elini sıkımsamış değildi. Sadece namuslu olmak, ‘korktuğu için sustu’ dedirtmemek istiyordu. Zaten yaşanılmaz bir dünyada idi artık, cinsi buhran, ruhi buhran... En küçük bir pırıltı yoktu hayatında. Bir sığınaktı Marksizm, bir kaçıştı, bir yaşama gerekçesiydi, belki de inanıyordu Marksizm’e. Eziliyordu ve ezilenlerin yanında... Kitaplardan tanımişti sosyalizmi. Ne kadar anlamıştı, anlayabilir miydi? Sınıf kavgası yoktu Hatay’da, çünkü sınıf şuuru yoktu. Marksizm, gerçekten meçhule yani rüyaya kaçıştı.”

Cemil Meriç, ilk ve ortaokulu Fransızca eğitim veren bir okulda okudu. Fransızca’yı çok iyi bildiği ve konuştuğu farklı birçok kişi ağzından teyit edilmiştir. Kendisiyle yapılan bir mülakatta bütün irfanını Fransızcaya borçlu olduğunu söyler ve devamında, Fransızca kadar iyi olmamakla beraber Arapça da öğrendiğini ifade eder. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bazı Türk yazarlarını okusa da onun temel beslenme

kaynağı Fransızca yazılmış eserlerdir. Bu eserlerin kimi zaman kurgusal yani gerçekten, hayattan uzak dünyasında; kimi zaman ideolojik söylemlerinde kimliğini aramıştır. Ancak hiçbir zaman bu arayışı bir yerde karara bağlayıp sonlandırmamıştır.

5. Cemil Meriç'in Batı Algısı

Cemil Meriç'in ve Türk toplumunun kimlik arayışının önemli duraklarından biri Batılılaşmadır. Tanzimat'tan itibaren resmiyet kazanan sürecin toplumsal açıdan en basit anlamı medeniyet dairesi değişikliğidir. Özellikle imparatorluğun yıkılması ve yeni Türk Cumhuriyetinin kurulmasından sonra bu temayülün iyice netleştiğini biliyoruz. Medeniyet değişikliği, mensup olunan medeniyetin değerlerinin yani dünya, evren, insan ve tanrı algısının terkedilmesi; yerine benimsenen medeniyetin algılarının ikame edilmesidir.

Gerçekten de Batı medeniyeti dediğimiz ve “modern”, “çağdaş”, “medeni” gibi kavramlarla andığımız Batı dünyası, yepyeni bir evren, insan, dünya ve tanrı anlayışı öneriyordu. Neredeyse bütün moral değerler rasyonel aklın kılavuzluğunda yeniden tanımlanıp yorumlanıyordu. Ampirik pozitivizm ve rasyonalizm ışığında dünya yeniden yorumlanıyordu. Batı dışı toplumların bu yeni, modern duruma tepkileri öncelikle “hayranlık” şeklinde gerçekleşti. Hemen akabinde bu yeni duruma uyum sağlamak, yani modernleşmek için çaba sarf etmek gündeme girdi. Modernleşmenin en kısa yolu her şeyden önce modern değerlerin ve kavramların ithal edilmesinden geçiyordu. Nitekim Türk modernleşmesi öncelikle kavramların ithali ile başlamıştır.

Murat Tazegül, “Modernleşme Sürecinde Türkiye” isimli eserinde;

“Modernleşme, Batılı toplumbilimcilere göre tarımsal üretimden endüstriyel üretime; kapalı köy ekonomisinden dışa dönük kent Pazar ekonomisine; insan-hayvan enerjisinin kullanımından makine enerjisinin kullanımına; baskıcı bir toplum yapısından özgür-bağımsız bir birey ve düşünce özgürlüğüne, düşünceyi ifade ve örgütlenme serbestisine dayanan; temsili demokrasiye doğru bir gelişim gösteren, Batı toplumlarına benzer bir şekilde, bütün gelişmekte olan toplumların aynı süreçlerden geçerek benzer seviyeye ulaşacaklarına verilen isimdir.” der.

Burada vurgunun “Batı toplumlarına benzer bir şekilde” ibaresine yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla Batı dışı toplumlar için modernleşmenin anlamı, Batılı toplumlara benzemeye, onların değerlerini benimsemeye, Batının kurum ve anlayışını toplumda yerleştirmeye, yine bu kurum ve anlayışın gerektirdiği pratikleri hayata geçirmeye yönelik çalışmaların gerçekleştirildiği süreç demektir. Bu noktada, Batı dışı toplumların modernleşme psikolojilerinin Batı toplumlarının modernleşme psikolojisinden farklı olacağı açıktır. Batılı toplumlarda modernleşme, kendi içinde bir çatışmanın ifadesiyken, Batı dışı toplumlarda bu süreç hem kendi içinde bir çatışmaya, hem de “öteki” olarak Batı ve temsil ettiği kavram ve değerlerle çatışmaya işaret eder. Batı dışı toplumlar, özellikle de güçlü bir geleneğe sahip olan Osmanlı ve İran söz konusu olduğunda, modernleşme, kendini tarif için belirlenen “öteki”ye dönüşmek anlamına gelir. Dolayısıyla bu tür toplumlarda modernleşmenin “öteki” olana benzemek gibi bir zorunluluğa işaret eden bir yanı vardır. Bu psikoloji, içinde halli mümkün olmayan bir tenakuzu barındıran, dolayısıyla gelenekle modernin çatışmasından ayrı olarak sürekli bir çatışmayı diri tutan bir sürecin psikolojisidir.

Modernleşme, tek başına var olan bir olgu değildir. Toplumun bütün

kurum ve kesimlerini doğrudan ve dolaylı etkileyen bir olgudur. Modernleşmeye toplumun farklı kurumlarında farklı anlamlar yüklenmesi de bu bağlamda çok doğal bir durumdur. Dolayısıyla siyasî bakımdan, kültürel bakımdan, ekonomik ve toplumsal bakımdan modernleşmenin bir takım hedefleri vardır. Bu bağlamda siyasî açıdan modernleşme, katılımcılığın gelişmesi sürecini destekleyip güçlendiren siyasî partilerin, parlamentoların gelişimini içerir. Kültürel açıdan ise laikleşme ve ulusçu ideolojilere bağlılıkla belirlenir. Ekonomik açıdan ise iş bölümü ve uzmanlaşmanın artışı, ileri teknolojinin kullanımını ve ticaret kolaylığıyla belirlenen temel ekonomik değişimleri öne çıkarmaktadır. Toplumsal açıdan modernleşme, geleneksel otoritenin gerilemesine, okuryazarlığın ve kentleşmenin artışına vurgu yapmaktadır.

Modernleşme, Batı dışı toplumlar için en genel anlamda “Batılılaşma” demektir. Çünkü “tarihsel evrim” Batı lehine gelişmiştir. Dolayısıyla Batı dışı toplumlar bu anlamda bir geç kalmışlık, Daryush Shayegan’ın söyleyişiyle tarihte tatil hâli yaşamaktadırlar. Buradan hareketle Batılılaşmanın kendisini “bir “telafi edici” ideoloji ve “tarihsel gecikmişliğin giderilmesinin bir aracı” olarak” kurduğunu söyleyebiliriz. Tarihsel gecikmişliğin farkına varmak, bu farkın kapatılmasının gerekliliğine inanmak, bunun için bir takım fikrî ve fiilî faaliyetlerde bulunmak Batıcılık’a tekabül eder. Söz konusu Türk Batılılaşması olduğunda Batıcılık’ın tanımı: “Osmanlı İmparatorluğu’nda başlayıp Cumhuriyet Türkiye’sinde yeni boyutlar kazanan, Batı Avrupa’nın toplumsal ve fikirsal bileşimini erişilmesi gereken bir hedef olarak gören yaklaşım” şeklinde yapmak gerekecektir.

Modernleşme, Batılı gelişmiş toplumları merkeze alan bir kavram olduğu için bu toplumların dışında kalan toplumları “gelişmemiş”, “az gelişmiş” ya da “gelişmekte olan” toplumlar olarak adlandırmak kaçınılmaz olacaktır. Bu toplumlar, gelişmiş Batılı toplumların izlediği

yolu izleyecek ve onların geçtiği istasyonlardan geçecektir. Dolayısıyla modernleşme, bu gelişmemiş, az gelişmiş ya da gelişmekte olan toplumların yapılarında meydana gelecek olan değişimleri ifade eder. Max Weber’e kadar uzanan modernleşme teorisi İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ABD’de bugünkü şeklini almıştır. Bu noktada modernleşme kavramının anlam farklılığının sadece toplumdaki topluma ortaya çıkan bir durum olmadığını, tarihsel süreç içinde de farklılık kazandığını söylemekte fayda vardır. Türk toplumunun Osmanlı İmparatorluğu döneminde ve Cumhuriyet döneminde modernleşme anlayışı iki farklı anlayıştır. Yine Cumhuriyet Türkiye’sinde Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki modernleşme anlayışıyla 21. yüzyıldaki modernleşme anlayışı da birbirinden birçok bakımdan farklıdır.

Meriç’in de belirttiği gibi Batı, Doğu ile; Doğu da Batı ile münasebetlerine bakılarak tarif edilebilecek iki kavramdır. Dolayısıyla burada bir coğrafi kavramdan söz edilmediği açıktır. Kavramın anlam alanını benimsenen, savunulan kültürel değerler belirlemektedir. Meseleye bu açıdan yaklaşıncı coğrafi olarak doğuda bulunan birçok devletin, sosyolojik olarak Batılı olduğu rahatlıkla söylenebilir... Nitekim Cemil Meriç, Spengler’dan yaptığı bir alıntıdan hareketle Avrupalılığın (Batılılığın) kültürel bir kavram olduğunu ileri sürer: “... Avrupa coğrafi bir kavram değil, tarihi ve kültürel bir bütündür, Germano-Romantik bir medeniyetin alanı, daha doğrusu kendisidir. Avrupa medeniyeti, cihanşümul bir beşer medeniyeti olmayıp bir çok medeniyetlerden bir tanesi. Roma ve Yunan medeniyetleri bile Avrupa medeniyeti değil, Akdeniz medeniyetidir.” Meriç’in bu yaklaşımı, özellikle Batı medeniyetini roma ve Yunan medeniyetlerinden ayrı tutması, onu sınırlaması, onu birçok medeniyetlerden biri olarak görmesi belirli bir karşıtlığın göstergesi olarak okunabilir. Çünkü Batı medeniyetinin kendisini dünyaya sunuş biçimine aykırı bir bakıştır bu. Batılılığı kültürel

bir kavram olarak kabul edersek, kaçınılmaz olarak Türk toplumu için Batılılaşmanın en baskın tarafı kültürel değişme olarak belirir. Batılılaşma, hem Osmanlı Devleti'nde, hem de Türkiye Cumhuriyetinde bürokratik elitin ve aydınların yürüttüğü ve bir bakıma devletin halka dayattığı bir süreçtir. Bu süreç, halkla aydın arasında bir yarılmaya hatta bir aydın-halk zıtlığına, ikiliğine yol açmıştır. Modernleşme, aydının kendi toplumuna ve kültürüne yabancılaşması şeklinde işleyen bir mekanizmaya dönüşmüştür. Cemil Meriç, Türk aydınının Batı'yı kutsayan bu teslimiyetçi yaklaşımına karşıdır. Mesele kültürel temelli olduğu için Batı'nın bütün kavramlarına şüpheyle yaklaşmak, onların tarifini ve anlam alanını iyi belirlemek lazımdır. Cemil Meriç, Batı medeniyetinin teknolojik ve ekonomik üstünlüğünün sömürüye dayandığının farkındadır. Bu sömürü gerçeğinin gizlenmesi ancak Batı'nın bir takım kavramları yüceltmesi ile mümkündür. Bunun bir aldatmaca olduğu şüphesizdir: "Tanzimat'tan beri Türk aydınının alın yazısı iki kelimedede düğümleniyordu: aldanmak ve aldatmak. Senaryoyu başkaları hazırlamıştı, biz sadece birer oyuncuyduk." Başkalarının yazdığı senaryoda oyuncu olmak düşüncesi, başkalarına karşı verilecek bir savaşın psikolojik başlangıcıdır. Nitekim Cemil Meriç de hayatının belli bir döneminden sonra Batı ile pozisyonunu bu psikolojinin eşliğinde belirlemiştir.

Batılılaşmanın onlar yani Avrupalılar açısından da şüphesiz bir anlamı vardır; o da Batı dışı toplumların Batılılaştırılması demektir bu. Cemil Meriç Batılıların meseleye yaklaşımını şu şekilde tarif eder eder: "Avrupalılaştırma nedir? Avrupa'ya has içtimai bütünlerin (sistem) Asya, Amerika, Afrika kültür ve medeniyetlerini istila etmesi." Batı için asıl anlamı "istila" olan kavram, Batı dışı toplumlara medenileşme, modernleşme gibi kavramların eşliğinde sunulmaktadır. Dolayısıyla Batının en belirgin vasfı iki yüzlülüğüdür. "Batı olayı karmaşık bir

gerçek. Olayın kahramanı Avrupa: ama bir değil, iki Avrupa var. Birinci Avrupa insanlığa âşık, hürriyetçi; adalete, terakkiye gönül vermiş, beşeriyetin refahı peşinde. İkinci Avrupa kıyıcı, çıkarlarından, kazancından başka kaygısı yok...”

Batılılaşmak, Batı dışı toplumlar için kimi zaman farklı kavramlarla ifade edilmiş yahut da farklı kavramlar Batılılaşmaya eşlik etmiştir. Bunlardan biri çağdaşlıktır. Meriç, kavramla ilgili olarak şunları söyler: “Çağdaşlaşmak”, Avrupa’nın yeni bir ihraç metaı, kokain ve LSD gibi... Şuuru felce uğratan bir zehir. “Çağ-dışılık” ithamı, iftiraların en alçakçası, en abesi. Aynı çağda muhtelif çağlar vardır... Bu, kendi derisinden çıkmak, kendi mukaddeslerini inkâr etmek ve peşin peşin köleliğe razı olmak değil mi?.. Biz apayrı bir medeniyetin çocuklarıyız; düşman bir medeniyetin, bambaşka ölçüleri olan, çok daha eski, çok daha asil, çok daha insanca bir medeniyetin.”

Meriç, Batı’nın düşünce sistemlerinden, ekonomik ve sosyal sistemlerine hatta tarihsel sürecine, geçirdiği evrelere kadar birçok yönünü tetkik etmiş ve hükmünü vermiştir. Batı’nın aktüel durumunu olumsuz bir dille eleştiren, insanlık için kültür ve medeniyet için tehlikeli bulan Meriç, bunun tarihsel bir sürecin sonucu olduğunu ortaya koymaya çalışır. Batılı entelektüelin Batı dışı toplumları küçümseyen, aşağılayan bilincini bu süreç şekillendirmiştir. Meriç’e göre Batı, bencildir. Kendi menfaati için başka toplumları sömürmeyi hak bilir. Medeniyet, çağdaşlık, demokrasi gibi kavramların gölgesinde Hıristiyanlık propagandası yapmakta ve modernleşmenin ancak Hıristiyan olmakla mümkün olabileceği algısı oluşturmaktadır. Doğrusu bu propaganda belli oranda başarı da kazanmıştır.

6. Hint ve Sonrası

Sözün burasında bir kere daha Cemil Meriç'e kulak verelim; "60'lara kadar tecessüsümün yöneldiği kutup Avrupa. Coğrafyamda Asya yok... Hint, benim için Asya'nın keşfi oldu. Avrupa'dan görünen Asya, Avrupalının gözü ile Asya ama nihayet Asya. Bu yeni dünyada da kılavuzlarım Avrupalı demek istiyorum. İlk hocam Romain Rolland... Ama büyü bozulmuştu, anlamıştım ki tarihte başka Avrupalar da var..."

Çağın Doğulu aydınının kaderi belki de Doğuyu Batı üzerinden keşfetmektir. Zira "Doğu" ve "Batı" adlandırması bile Batılılara aittir.

Cemil Meriç, Hint edebiyatını Batılı yazarlar aracılığıyla fark etmiş ve aslında Batı'da "Batı" diye aradığı her şeyin Hint edebiyatında mevcut olduğunu görmüştür. O, Batıyı ararken Doğuyu bulan adamdır: "Olemp'i ararken Hint çıktı karşıma..." der. "Kolomb Asya'yı ararken Amerika'yı bulmuş, ben Avrupa'yı incelerken Hint'le karşılaştım. Dikkatimi Ganj kıyılarına çeken Schopenhauer ile Schelling oldu. On dokuzuncu yüzyılı anlamak için 'Vedalar Çağı'nı incelemek zorunda kaldım." Meriç'in Doğuyu Batı üzerinden anlamasının birkaç anlamı vardır. Bunlardan biri rehbersiz oluşudur. İkincisi yaşadığı toplumun aydınının psikolojik durumudur. Tanzimat'tan beri Türk aydını, Batının sözde aydınlığında gözleri kamaşmış gibi bir haldedir ve bu suni ışığın büyüülü sanılan şiddetinden başka hiçbir şeyi görmesi mümkün değildir. Bu bakımdan kendi içindeki ve etrafındaki varlıklardan habersiz gibidir. Onların varlığını bile ancak Batının yordamıyla görebilecektir. Onun Hint edebiyatına büyük bir açıklıkla eğilmesinin gerisinde de bütün Türk hatta Doğulu aydınların yaşadığı aşağılık psikolojisinden kurtulma sevinci vardır. Hint dünyasını keşfedince adeta bir rahatlama ve bir özgüven duygusuyla buluşmuştur. Artık kendi dünyasına, ait olduğu kıtaya daha bir saygı ve rahatlıkla bakabilecektir. Meriç, uzun yıllar boyunca büyük bir iştah ve hayranlıkla, kimi zaman da kompleksle düşüncesini ve

edebiyatını incelediği Avrupa'nın karşısına koyabileceği bir şey bulmuştur. “...anlamıştım ki başka Avrupalılar da var...” diyen yazar için Hint; Düşünce dünyasını fethe koşanların uğrayacağı ilk ülkedir. Ona göre Hint, bütün inançlara söz hakkı tanıyan bir medeniyetin adıdır ve Çağdaş Avrupa en aydınlık taraflarıyla Hint'in bir devamıdır.

Hint, Meriç'i adeta büyülemiştir. Ancak bir Konya yolculuğu sırasında aslında içinde yaşadığı ve fark etmediği başka bir dünyanın da varlığını haber verir. Kendi medeniyetini nasıl keşfettiğini şöyle anlatır: “Konya yolculuklarımda ilk defa olarak başkası ile temas ettim. Başkası, yani kendi insanım. Kaderin karşıma çıkardığı genç üniversiteli ‘sen bizden değilsin’ dedi. ‘Sen bizden değilsin!..’ Evet, ben onlardan değildim. Ama onlar kimdi? Uçurumun kenarında uyanıyordum. Demek boşuna çile çekmiş, boşuna yorulmuşum. Bu hüküm hakikatin ta kendisi idi. Tanzimat'tan bu yana Türk aydınının alın yazısı iki kelimedede düğümleniyordu: aldatmak ve aldatılmak... Bu lanet çemberinden nasıl kurtulacağız? Gerçeği görmek hatayı sonuna kadar yaşamakla mümkün. Yığın Avrupalılaştırırken, Aydınlar Türkleşmeli. Ve çalışmaya başladım. Spinoza kırk dört yaşında ölmüş, Nietzsche kırk dört yaşında delirmiş. Ben yolumu kırk dört yaşından sonra buldum.”

Cemil Meriç'in yıllarca süren kimlik arayışı böylece kendi kültür ve medeniyetine dönerek son bulur. Hayatının geri kalan kısmında kendisini bir Osmanlı olarak görür. Bütün toplum büyük bir hızla Batılılaşırken aydınların Türkleşmesi, Türk kalması gerektiğini haykırır.

7. Sonuç:

Batı medeniyeti, özellikle son iki yüzyıldır dünyayı büyük bir hızla

dönüştürmekte, kendine benzetmektedir. Çağdaş Batı medeniyetinin ideolojisi olan liberalizm ve dolayısıyla kapitalizm, insanları sadece maddeyi tüketmeye alıştırmıyor. Kapitalizmin öteki yüzü de kültürleri ve dilleri tüketiyor. İnsanlık büyük bir hızla tek renkli bir dünyaya doğru ilerliyor. Son yüz yılda dünyada yüzlerce dil kayboldu. O diller artık konuşulmuyor ve o dillere ait tek satır bile yazılı metin maalesef yoktur. Dillerle beraber özgün birçok kültür de yok oldu. Yaşayan kültürler de hızla özgünlüğünü kaybediyor. Giyim kuşamdan yeme içme alışkanlığına kadar her şey rengini kaybediyor. Büyük anlatılar hızla terkediliyor. Rasyonellik insanlığın rüya görmesini imkânsızlaştırıyor. Masallar, efsaneler hayatımızdan hızla çekiliyor. İnsanlık rasyonellik uğruna kendi mitlerine kıyıyor. Evet, kısacası dünya renklerini kaybediyor. Tek renkli bir dünyaya dönüşüyor/dönüştürülüyor. Renklerin kaybolduğu yerde ruhun barınabileceğini kimse iddia edemez. Dünya ruhsuzlaşıyor ve gittikçe daha mekanik bir hâl alıyor. Bütün bunlar, kimliksiz toplumlara, kimliksiz bireylere dönüştüğümüzün çarpıcı göstergeleridir.

Cemil Meriç, bu tehlikeyi bize göre çok erken bir zamanda yaşamış, bireysel kimlik arayışı ile toplumsal kimlik arayışının çakıştığını fark etmiş, uzun arayışlardan sonra kendi medeniyetinde kara kılmış Doğulu bir entelektüeldir. Onun yaşadığı tecrübe bütün Doğu toplumlarının aydınlarına örnek olacak niteliktedir.

KAYNAKÇA:

- ALKAN, Ahmet Turan, Doğu ve Batı Karşısında Cemil Meriç, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.
- BEYAZYÜZ, Murat, Cemil Meriç'in Psikobiyografisi, Timaş Yayınları, İstanbul 2016.
- BİLGİN, Nuri, Kimlik İnşası, Aşina Kitaplar, İzmir, 2007.
- BİLGİN, Nuri, Sosyal Psikoloji Sözlüğü-Kavramlar, Yaklaşımlar, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2007.
- BUDAK, Selçuk, Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003.
- CEVİZCİ, Ahmet Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul 2005.
- ÇİĞDEM, Ahmet ““Türk Batılılaşması”nı Açıklayıcı Bir Kavram: Türk Başkahlığı Batılılaşma, Modernite ve Modernizasyon”, Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce, C. 3, Modernleşme ve Batıcılık, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.
- GÜVENÇ, Bozkurt, Türk Kimliği, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.
- MARDİN, Şerif, Makaleler 4, Türk Modernleşmesi, (Derleyenler: Mümtazer Türköne/Tuncay Önder), İletişim Yayınları, İstanbul 1992.
- MERİÇ, Cemil, Bu Ülke, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.
- Meriç, Cemil, Jurnal II, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.
- MERİÇ, Cemil, Kırkambar, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1980.
- MERİÇ, Cemil, Mağaradakiler, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1980.
- MERİÇ, Cemil, Bir Facianın Hikâyesi, Umran Yayınları, Ankara, 1981.
- MERİÇ, Cemil, Umrandan Uygarlığa, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1977
- SHAYEGAN, Daryush, Yaralı Bilinç, Metis Yayınları, İstanbul 2002.
- TAŞDELEN, Vefa, “Cemil Meriç’te Yabancılaşma Sorunu”, Hece, Bir Entelektüel Tedirgin- Cemil Meriç, Yıl. 14, S. 157, Ocak 2010, s.87-95.
- TAZEGÜL, Murat: Modernleşme Sürecinde Türkiye, Babil Yayınları, İstanbul 2005.
- YILDIZ, Süleyman, “Kimlik ve Ulusal Kimlik Kavramlarının Toplumsal Niteliği”, Milli Folklor, C. 10, S. 74, s. 9-16.

“나는 누구인가”에서 “우리는 누구인가”로: 제밀 메리치

바흐티야르 아슬란*

|| 차례 ||

1. 이론적 틀
2. 타자화하기와 외로움
3. 공동체의 비극
4. 이론적인 어떤 삶 혹은 그의 작품세계 여행
5. 제밀 메리치의 서구 인식
6. 인도 그리고 그 다음
7. 결론

[국문초록]

터키 사상계의 선구적인 이름들 중 한 명인 제밀 메리치는, 공화국 시기 터키의 가장 중요한 사상가이자 작가들 중 한 명이다. 메리치는 평생 개인의 정체성과 공동체의 정체성 문제에 몰두했고, 한편으로는 개인의 정체성을 형성시켰고, 그러니까 “나는 누구인가?”라는 질문의 답을 찾으면서, 다른 한편으로는 공동체의 정체성 형성을 위해, 그러니까, “우리는 누구인가?”라는 질문의 답을 찾기 위해 거의 투쟁을 했다고 할 수 있는 터키 지식인이다. 이러한 의미에서 그의 삶을 들여다보면, 이 두 종류의 정체성 모색이 지속적으로 맞물려 있고, 서로를 촉발시켰다는 것을 알 수 있다. 메리치가 자기 자신에게 물었던 “나는 누구인가?”라는 질문은, 내딛는 거의 매 걸음마다, “우리는 누구인가?”라는 질문을 잉태하고 있다. 이러한 면에서 제밀 메리치의 정체성 모색을 살펴보는 것은, 무엇보다도 먼저 터키 사회, 더 나아가 동양 사회의 정체성 모색을 목격하는 의미가 된다. 왜냐하면 그는 단지 터키 사회의 이름으로 사고하고 말하는 대신, 모든 동양 사회를 대변해서 사고하고, 이야기하는 것을 선호한 지식인이기 때문이다. 제밀 메리치의 중요성의 대부분은 바로 이 지점에서 출발한다.

* 터키 문학평론가

제밀 메리치와 터키 사회의 정체성 모색의 중요한 정거장 중 하나는 서구화이다. 메리치는 서양의 사고 체계에 관하여, 경제와 문화 체계 심지어 역사적 과정, 그들이 지나온 시기까지 많은 면을 겨냥하고, 판단을 내렸다. 서양의 현재 상황을 부정적인 언어로 비판하고, 인류, 문화 그리고 문명을 위해 위협하다고 생각한 메리치는 이것이 역사적 과정의 결과라는 것을 제시하고자 했다. 서양의 지식인이 서양 밖의 사회를 무시하고, 경시하는 의식을 이 과정에서 형상화시켰다.

메리치가 동양을 서양을 통해 이해했다는 것에는 몇 가지 의미가 있다. 이것들 중 하나는 안내자가 없었다는 것이었다. 두 번째는 그가 살았던 사회의 지식인의 심리 상태였다. 탄지마트 이래로 터키 지식인은, 서양의 피상적인 밝음에 눈이 먼 것 같은 상태였고, 이 인위적인 빛 이외에 그 어떤 것도 볼 수가 없었다. 그들의 존재조차 서양의 방법에 의거하여 볼 수 있었던 것이다. 그가 인도 문학에 허겁지겁 덤벼든 것의 배후에는 모든 터키인 심지어 동양인 지식인들이 경험했던 열등감에서 벗어나는 기쁨이 내재되어 있었다. 인도 세계를 발견하자 거의 안도 그리고 어떤 자신감을 갖게 되었다. 메리치는 오랜 세월 동안 계절스럽게, 어떤 때는 열등감으로 그 사고와 문학을 연구했던 유럽 앞에 놓을 수 있는 무엇인가를 찾았던 것이다.

메리치는 서양의 현재 상황을 부정적인 언어로 비판하고, 인류, 문화 그리고 문명을 위해 위협하다고 생각한 메리치는 이것이 역사적 과정의 결과라는 것을 제시하고자 했다. 오랜 세월이 걸린 제밀 메리치의 정체성 모색은 이렇게 해서 자신의 문화와 문명으로 회귀하는 것으로 끝이 난다. 그는 남은 생애 동안 자신을 오스만 인으로 여겼다. 모든 사회가 전속력으로 서구인이 될 때 지식인들은 터키인이 되어야 하고, 터키인으로 남아야 한다고 외쳤다. 서양 문명은, 특히 최근 이백 년 동안 세계를 거대한 속도로 변화시키고, 그 자신처럼 되도록 존용하고 있다. 인류는 가속도로 단일한 색의 세계를 향해 전진하고 있다. 근세기에 세상에 존재했던 수 많은 언어가 사라졌다. 그 언어들은 이제 사용되지 않고 있고, 그 언어들로 쓰여 있는 한 문장의 텍스트도 불행하게도 존재하지 않는다. 언어와 함께 수많은 고유한 문화도 사라졌다. 살아 있는 문화들도 급속하게 그 고유성을 잃어가고 있다. 간단히 말하면 세계는 그 색채를 잃어가고 있다. 단일한 색의 세계로 변하고 있다. 색채들이 사라지는 곳에 영혼들이 살 수 있을 거라고는 그 누구도 주장할 수 없다. 세계는 영혼이 사라지고, 갈수록 더 기계적인 상태가 되어 간다. 이 모든 것들은 우리가 정체성 없는 사회, 정체성 없는 개인들로 변하는 것의 치명적인 지표이다. 제밀 메리치는 이 위험을 우리보다 아주 먼저 한 때 경험했고, 개인의 정체성 모색과 공동체의 정체성 모색이 겹치는 것을 인지했으며, 오랜 모색을 한 후 자신의 문명을 선택한 동양의 지식인이다. 그가 경험한 것들은 모든 동양 사회의 지식인들에게 모범이 될 만 하다.

주제어: 공동체 정체성, 제밀 메리치, 이방화, 서구화, 오스만인, 트루만주의

[ABSTRACT]

From “Who am I?” to “Who are we?”

Bahtiyar Aslan

CEMİL MERİÇ is one of the very important thinkers and writers, is absorbed in the problem of the individual identity and the community's identity all his life, and has struggled for looking for the answer of this question 'who are we?'. One of the very important stations in the seeking for the identity of CEMİL MERİÇ and Turkey society is westernization. CEMİL MERİÇ judges the economic, cultural system, the historical process about the western way of thinking. He criticizes the current situation in the west with the negative words, and tries to show the result of historical process. The seeking for identity of CEMİL MERİÇ for the long time ends up to return to his culture and cultivation. He regards himself an Ottoman during the rest of his life, and insists that intellectuals have to be Turks and remain as Turks, when all the people become westerners very fast.

Key words: CEMİL MERİÇ, individual identity, seeking of identity, community's identity, westernization

이 논문은 학술대회(한·터 문학 심포지엄)에서 발표되어 무심사 게재 확정됨